

مسئله ششم
از دیدگاه مولومر

دکتر کاظم بازا فکن

www.ketab.ir

شرکت چاپ و نشر بین‌الملل

نام کتاب مسئله شر از دیدگاه مولوی

مؤلف: کاظم ازافکن

نوبت چاپ: تابستان ۱۳۹۷

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: روز

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

صفحه آرای: مهدیه حاج‌ابراهیم‌نسن

طراحی جلد: ایمان نوری نجفی

مسئول تولید: شریف شایسته

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۶۹۲-۷

دفتر مرکزی:

تهران، میدان استقلال، سعدی جنوبی، پلاک ۲،

طبقه ۵ سوم

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۲۲۹۵۹

نماینر: ۲۲۱۱۸۶۰۲

فروشگاه مرکزی:

میدان فلسطین، ضلع شمال شرقی، پلاک ۴ و ۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۲۱۹۸۰

نماینر: ۸۸۹۰۳۸۴

Email: intlpub@intlpub.ir

www.intlpub.ir

سرشناسه

: بازافکن، کاظم، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدید آور : مسئله شر از دیدگاه مولوی / کاظم بازافکن.

مشخصات نشر

: تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری

: ۴۳۲ ص

شابک

: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۶۹۲-۷

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع

: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ق-دیدگاه درباره خیر و شر

موضوع

: شعر فارسی - قرن ۷ ق. - تاریخ و نقد

موضوع

: خیر و شر در ادبیات

شماره افزوده

: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل

رده‌بندی کنگره

: ۱۳۹۴ ب ۲ / خ ۹ / PIR ۵۳۰۷

رده‌بندی دیویی

: ۱/۳۱ ا ۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۷۱۹۰۶

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره‌ی کامپیوتری اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، اقتباس در گیومه در مستندنویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۹	فصل اول کلیات و مباحث مقدماتی
۶۵	فصل دوم مفهوم‌شناسی خیر و شر
۸۵	فصل سوم راه‌حل‌های مسئله‌شُرور اخلاقی
۱۳۵	فصل چهارم راه‌حل‌های مسئله‌شُرور طبیعی
۴۰۹	فصل پنجم نتیجه‌گیری

مقدمه

نخستین هدف از تقریر این کتاب تبیین مسئله شرّ و راه‌حل‌های توجیه وجود آن از دیدگاه اندیشمندان مسلمان بویژه مولانا جلال‌الدین رومی است. وجود شرّور تعارض آشکاری با مسئله خیر محض بودن، عالم مطلق بودن و قادر مطلق بودن خداوند دارد و می‌تواند راه را برای امان درها، چون و چراها در این زمینه باز بگذارد. شاید نتوان دقیق مشخص کرد که این مسئله از چه تا یخی برای بشر مطرح بوده، ولی مسلم است که مواجهه انسان با آلام و رنج‌های فراتر از تقدات او را سُست می‌کند و آدمی را به این باور می‌رساند که شرّور با معیارهای عقلانی تهیدست به معنی الاخص سازگار نیست.

متألهان معتقدند جهان زیر سلطه و سطره وجود واحدی است که با «حکمت»، «قدرت» و «عدالت مطلق» بر آن حکم می‌راند. اقتضای حکمت این است که این موجود واحد جهانی با نظام برتر و بیشترین خیرات و کمالات ممکن ایجاد کند؛ جهانی که خیر او محض باشد. اما در اولین نگاه به عالم، اموری را می‌بینیم که به ظاهر خیرت در بر ندارند و جنبه شرّ در آنها بیش از خیر خودنمایی می‌کند. این شرّور می‌تواند تمیزیکی باشد همچون نقص و شناخت نادرست نظام هستی، یا از امور طبیعی شمرده شود مانند سیل و زلزله، یا اخلاقی باشد همچون گناه، جنگ و جنایت. پرسش اصلی آن است که اگر عالم تحت سیطره چنین موجود کاملی است، چرا این همه شرّ در آن راه یافته است؟ چه کسی مسئول ورود آنها به عالم است؟ چرا عالم سراسر خیر نیست؟ چرا خداوند وجود شرّور را در عالم مجاز کرده است؟ این چون و چراها و ده‌ها پرسش دیگر مانند آن صفاتی از قبیل

توحید، حسن، خیر محض بودن، حکمت و قدرت مطلق خداوند را به چالش می‌کشد! طی قرن‌هاست که تغییر بزرگان بسیاری به بررسی این مسئله و تبیین نسبت آن با برخی صفات خداوند پرداخته‌اند. در این باب سخن به تفصیل گفته‌اند. عده‌ای از فیلسوفان شر را امر عدمی و برخی از او وجودی می‌دانند و بر این باورند که اوصاف و صفات خداوند را می‌توان با وجود این قبیل سرور هم، از راه برهان عقلی و نقلی به اثبات رساند یا دست کم نشان داد که سرور تعارض عقلایی با صفات الهی ندارد. برخی دیگر بر آن اند که دفاع عقلانی از سرور و سازش میان آنها و صفات الهی افسانه‌ای بیش نیست!

در این کتاب می‌کوشیم با اتکا به آراء اندرین سالگان مسلمان بویژه مولانا جلال‌الدین رومی به واکاوی این مسئله و آثار و پیامدهای مثبت و منفی آن بپردازیم. مقصود ما لزوماً جانب‌داری از یک نظر خاص نیست، بیش از هر چیز بین دقتی آری مطرح شده در این خصوص مطمئن نظر است. در عین حال، پرداختن به همه آنها امکان پذیر نیست، بلکه اشاره گذرا بدان‌ها و تبیین تفصیلی دیدگاه مولانا هدف غایی ما بوده است.

این کتاب در پنج فصل این مهم را بررسی کرده است. فصل نخست به مقدمات کلی بحث، مانند بیان و طرح مسئله، پرسش‌های بحث، اهمیت و ضرورت موضوع و در نهایت به تاریخچه آن می‌پردازد. فصل دوم به مفهوم‌شناسی خیر و شر، ماهیت خیر و شر، تفاوت درد و رنج و بررسی انواع سرور اختصاص دارد. در فصل سوم راه‌حل‌های مسئله شر اخلاقی، رابطه شر و اختیار، تبیین مفهوم اختیار و راه‌حل‌های آن بررسی شده است. فصل چهارم به

راه‌حل‌ها - مسئله شرّ طبیعی و تصور جهان برتر (نظام احسن) می‌پردازد و در فصل پنجم از همهٔ مباحث مطروحه نتیجه‌گیری شده است. ارجاعات متن که با نمادهای اختصاری همراه شده به شرح ذیل است:

م: مثنوی معنوی به اساس نسخهٔ قونیه، به تصحیح عبدالکریم سروش (انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۵).

ف: فیه ما فیه / تقریرات مولانا جلال‌الدین محمد رومی، برگرفته از تصحیح بدیع‌الزمان فروزانفر (نگارستان کتاب، تهران، ۱۳۸۱).

د: کلیات دیوان شمس تبریزی بر اساس نسخهٔ بدیع‌الزمان فروزانفر (دوستان، تهران، ۱۳۸۰).
س: مجالس سبعة به تصحیح و حواشی توفیق حسینی (انتشارات کیهان، تهران، ۱۳۶۵).

خداوندا، این خدمت خُرد را از این خادم خاسر بپذیر و بر جان جلیل طاهر بندگان بختیارت بویژه جلال‌الدین محمد، صلوات کریمانه و بی‌کرانت را نازل فرم.

هم طلب از تست هم آن نیکوی / ما کییم اوّل توی آخر توی

هم بگو تو هم تو بشنو هم تو باش / ما همه لاشیم با چندین تراش.

والحمد لله وحده و صلی الله علی محمد و آله

کاظم بازافکن

آذر ۱۳۹۳